

Перцепции на кризата през всекидневната реч¹

Даниела Статулова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
имейл: d_soleil@yahoo.com

DOI: <https://doi.org/10.58894/BZVR9870>

Резюме. Целта на настоящия текст е да бъдат разгледани понятията *перцепция* и *криза* в исторически и социокултурен план. Също как се възприема кризата – с отрицателни или положителни реакции, съответно като моментно неразположение и страдание от „болестите на обществото“, или като повод за промяна и напредък в намирането на смисъл. При проблемна ситуация кризата най-често се възприема като катастрофично преживяване, но тя има и друга страна – може да бъде добра възможност за смяна на посоката чрез преодоляване на препятствията и поставяне на ново начало с цел постигане на *нов хуманизъм*. Използвани са методите на съпоставителния анализ за отношението към кризите в периодите древност/съвременност, на контент анализа на езика в медиите и на емпиричния анализ под формата на анкетно проучване. Не е възможно да бъде направена обективна оценка на възприятието на кризата поради дуална същност на понятието, флуидната му конотация в зависимост от контекста и размиването на границите в употребата му във всекидневната реч, политическото и обществено говорене и т.н.
Ключови думи: перцепция, криза, болести на обществото, комуникация

*Всяка криза има видима и невидима страна.
Ние не сме направени от икономика и политика.
Направени сме също от тъга и колебание,
от такива крехки и необясними неща...
Няма как да излекуваш тъга с антибиотик.
Нито частната си депресия с финансова инжекция.
Живеем в една нова криза,
аналогична на тази с изчерпването на нефтените залежи
и енергийните източници. Ще я нарека Изчерпване на залежите от
смисъл.
Георги Господинов, Невидимите кризи*

¹ Статията е подготвена в рамките на проект по ФНИ при СУ на тема: на тема: „Приспособяване на езика към медийната аудитория: теоретични постановки и практически усилия за конструирането на т.нар. „обикновен език“ (Plain Language)“, Договор № 80-10-56 от 09.04.2024.

В човешката история периодите на преход обикновено са свързани с изпитания вследствие на турбулентни събития, които предполагат разрешаване и преодоляване. Настъпилите динамични процеси – често кризисни ситуации, са един вид двигателна сила, която води до полюсни трансформации в личен и социокултурен план. Случвало се е трудностите, чувството за безизходица да подействат както деградивно, така и стимулиращо – да „родят“ гениални революционни решения, които да благоприятстват цивилизационния прогрес (по време на Първата световна война Александър Флеминг, виждайки кризата с ранените войници, които си отиват не толкова от самите инфекции, колкото от антисептиците, след множество опити случайно открива пеницилина). Историческото съзнание за криза и нейният експанзивен характер я правят универсално състояние. Между кризите и болестите има пряка връзка особено от гледна точка на съвременността. Мисленето, свързано с „болестите на обществото“ – изолация, обществено-политически кризи (избори); геополитически кризи (военни конфликти); хуманитарни кризи; здравни кризи; екологични кризи; културни и образователни кризи и др., дава различна проява и реакция спрямо понятията *перцепция* и *криза*. Те могат да се разгледат както като катастрофични преживявания, така и като добра възможност за промяна след катарзис с цел постигане на *нов хуманизъм*. От думите на Георги Господинов в епиграфа прозира дуалната същност на кризата – тя може да бъде както видима/външна, така и невидима/вътрешна. „Болестите на обществото“ са преходно състояние на неразположение, което се нуждае от специална терапия. Тъй като при болестта не всичко е видимо, е трудно да се даде конкретно и ефективно решение за овладяване на появилия се дисбаланс. Преходните състояния, по природа моментни, могат да бъдат възприети като криза – като проявление на нещо тлеещо. И в този смисъл идеята за криза има универсален характер – може да се появи навсякъде и по всяко време с неясно времетраене.

Етимологията на думата *криза* според Речника на българския език, БАН, е свързана с гръцкия глагол κρίνω [kríno]: 1. формирам мнение вследствие на логическо разсъждение; 2. изразявам официално и обосновано мнение по даден въпрос; 3. излагам аргументирано изложение на мнението си за нещо, което е от определящо значение за развитието и изхода на дадена ситуация, арх. избор, решение, присъда, но в контекста на някакъв раздор, свада, битка; 4. в трудно положение съм, страдам, фаза в развитие на болест, в която състоянието на болния е силно влошено и се е стигнало до момент, в който трябва да се вземе решение въз основа на отсъждане, последвано от избор как да се постъпи. Значението на думата варира в крайности – от намиране на решение и възможност, до пълна катастрофа. Другият термин *перцепция* [perceptio = възприемане] има

латински произход, съотнесен по-късно към науката психология, и представлява непосредствено възприятие на обективната действителност чрез сетивата.

Рефлексивното отношение към кризите може да се проследи в съпоставителен план на историческия порядък чрез опозицията древност/съвременност. Да вземем за пример митологичното мислене. За да бъдат регистрирани и означени редица необясними явления и катастрофични промени, древните хора използват митовите като алегии за одухотворени природни феномени, културологични мисли и концепти относно произхода и същността на света. Според някои изследователи ключът към обяснението на колективното поведение по време на криза и неприемането на непознатото и различното, се крие в битието на примитивните общества. Френският философ и етнолог Люсиен Леви-Брюл в своите научни изследвания „Свърхестественото в първобитната мисъл“ стига до заключението, че за древните хора от особено значение са били общите представи за функционирането на света като продукт на вярвания, а не на разума, които се предават от поколение на поколение. Няколко са особеностите на примитивното мислене: емоционално натоварване, при което емпиричният, обективен опит и логическите връзки на отделния човек не са от значение, съществуват общи представи, подчинение на емоциите – най-вече на страха от непознатото; в света на древните се толерират логическите противоречия, стига да не са в разрез с общите вярвания, т.е. много силни са убежденията и истинността на представите, израз на пралогическото мислене – „идиотизъм“. Тази теория дава обяснение на мисленето на различни общества и етнически групи. Колкото и странни и нелогични да ни се струват техните идеи, ако се разгледат в даден контекст и се вземат предвид общите им представи, биха придобили смисъл. Процесите на социално мислене според Люсиен Леви-Брюл и при традиционните, и при цивилизованите общества, са равнопоставени. Всяко национално общество и всяка етническа култура имат свои собствени категории и логически правила, на които съответстват различни колективни представи. Въз основа на тази интерпретация се оформя амбивалентна позиция – от едната страна, е научното обяснение на света, а от друга – социалната представа за него. Визията за света е отразена в митовите на древните, а в техните езици са използвани измислени понятия за абстрактни наименования, които немско-английският филолог, лингвист и митолог Макс Мюлер нарича „болест на езика“ – отклонение от общопознатото.

Представите и мисловните модели изграждат модели на поведение. К. Г. Юнг въвежда в аналитичната психология и психоанализа термините „архетип“ [старогр.: ἀρχέτυπος = модел на обект или личност, пример,

начин на поведение, резултат от познавателните когнитивни процеси на човешкото съзнание и проблемите, свързани с паметта] и „стереотип“ [старогр.: твърд отпечатък, предварително формирана опростена мисловна оценка, очакване, мнение и убеждение, което е емоционално натоварено и свързано с представите на дадена социална група, което може да бъде позитивно или негативно като предразсъдък] по повод възприятията. Стереотипите не търпят анализи и разсъждения. Те са опростени модели за лесна комуникация, основават се на колективния опит, като толерират слуховете и образите, вменени от социума и често оправдават поведението на агресия и жестокост с користни цели. Според Юнг колективното несъзнавано е организирано чрез архетипите: „несъзнаваните съдържания на психиката... идеи и образи, които срещаме в най-древни писмени свидетелства и в примитивните общества“ (Юнг 2015: 22, 103). Съзнанието е също част от психиката, то е крехко и застрашено от специфични опасности, лесно ранимо. Чрез архетипи, стереотипи и сънища хората комуникират посредством заложените в паметта готови формули, запечатани в митологии и легенди, фолклорни разкази и примитивни ритуали. При липса на културно разсъдливо поведение готовите модели могат да нанесат непоправими щети върху идентичността на личността и социалната група.

Според шотландския антрополог Джеймс Фрейзър, за на няма проблеми с идентичността, трябва да се следва природата с нейните определени и ненарушими закони, които той открива чрез изследване на истинските им свойства посредством науката. Възприятията на човека постепенно прогресират „от магия през религия към наука“, от праисторически начин на мислене към прагматика, която рационално да даде отговори на кризисни въпроси.

Перцепциите на съвременния човек се определят до голяма степен от неговата индивидуалност и предпочитания, но въпреки своята заявена независимост, той осъществява светските си задачи чрез връзки в едно относително отворено общество. Рефлексивното му отношение към феномените от действителността и към „другите“ зависи от степента на неговото самоосъзнаване. Румънският философ и културолог Мирча Елиаде смята, че притесненията и безпокойствията на съвременния човек се дължат на отхвърлянето от негова страна на архаичните митове и като следствие загубата на чувството за сакралност. Френският семиотик Ролан Барт също е на мнение, че съвременното общество възприема религиозното изживяване като вид моралност, която е в контраст с технологичното настояще. Според концепцията на френският историк и антрополог Жан-Пиер Вернан перцепцията на мисленето на древния и модерния

човек е в посока на: „преход от мита към един разум... на свободния публичен дебат... в политическото и космическото пространство, в представата за време и памет като модус на знание“ (Вернан 1998: 8 – 17).

От посочените примери следва изводът, че при проява на кризи в социокултурен план, начинът на мислене, говорене и изразяване на хората, търпи промени според нивото на възприемане и справяне с дълбоките екзистенциални катаклизми.

Човечеството постоянно изпада в кризи. Съвсем наскоро беше в принудителна самоизолация заради планетарния катаклизъм [COVID-19]. Френският социолог Едгар Морен в едно свое интервю за в. „Либерасион“ прави анализ на кризите и отношенията помежду ни: „Подложени сме на физическа изолация, но притежаваме средства, за да общуваме с думи, които позволяват комуникацията с другия и със света... изложени сме на тройна криза: биологичната криза на пандемията..., [която] атакува способността ни за гостоприемство... силно редуцирана от неолибералните политики. Икономическата криза, рожба на рестриктивните мерки... които забавят или прекратяват производствените дейности, труда, транспорта... Цивилизационната криза: ...живеехме основно навън – на работното място, в ресторанта, в кината, на събирания или празници. Ето ни сега ограничени до уседнал живот и интимност. Потребявахме под натиска на консумативизма, тоест на пристрастяването към продукти с отвратително качество или илюзорни добродетели, бяхме подтиквани към привидно новото, към търсенето на приблизителното, а не на най-доброто. Изолирането би могло да се превърне във възможност за ментална и физическа детоксикация, която да ни помогне да подберем най-важното и отхвърлим фриволното, повърхностното, илюзорното. Най-главното са любовта, приятелството, солидарността, братството, разцветът на Аз в Ние. В този смисъл изолирането може да породии спасителна екзистенциална криза, в която да размислим над смисъла над нашия живот... би трябвало да комбинираме глобализацията с деглобализацията (да спасим опустелите територии, жизнените и санитарни автономии на нациите), да комбинираме развитието (заедно с позитивите на индивидуализма) с липсата на развитие (което предполага солидарност и общност); да комбинираме растежа и липсата на растеж (определяйки това, което трябва да нараства, и онова, което не трябва да не нараства). Растежът носи в себе си икономическа жизненост, а липсата на растеж – екологическо спасение и общо изчистване от замърсяването. Съчетаването на неща, които изглеждат противоречиви, тук са логически необходими“ (Морен 2020).

Цивилизационните кризи са свързани с противопоставянето ние/другите; Запада/Изток. На изток в Китай например, за разлика от рационалния Запад, следват философията на сближаване на противоположностите, като също възприемат кризата като възможност. Там съществува следната поговорка „Кризата е още една възможност, яхнала опасен вятър“, където думата за криза се изписва с йероглифа [危機] [Wéijī] и не е натоварена с негативна конотация. Ако вземем отново примера с пандемията от COVID-19, можем да открием и положителни аспекти от тази катастрофична ситуация. Липсата на социален живот направи хората „жадни“ за изкуство и култура, които да поддържат духа им. Кризата принуди културния сектор да прояви своите иновативни и творчески възможности – много световни културни институти позволиха свободен виртуален достъп до изложби, галерии, библиотеки, филми, концерти, представления; световноизвестни творци излъчиха на живо и безплатно своите изпълнения [...] Увеличи се публиката, преодолен бяха социалните и географски ограничения в поведението.

При криза естествено се появява стремеж към възстановяване на нарушения баланс и като реакция се наблюдават редица примери за поява на нови явления в глобалната информационна среда – в езика на медиите, свързани с понятието *криза*. В средствата за масова комуникация са регистрирани както индивидуални преживявания (екзистенциални кризи, кризи на личността), така и групови катастрофични преживявания. В тази връзка терминът е обвързан с обективни и субективни състояния, национално самоопределяне и самосъзнание, принадлежност към света и като цяло – определяне на културните идентичности. В своите теоретични постановки във връзка с идентичността доц. Дияна Петкова отбелязва: „В съзнанието на българите [...] съществува твърдо установената представа, че ние сме „малък народ“. Тоест понятията „малък“/„голям“ народ по-скоро отразяват съществуващия колективен аз-образ, който е проекция на социалната действителност, но не е самата реалност“ (Петкова 2013: 6 – 11). Наличието на множественост и многозначност в интерпретацията на термина са обусловени от гледната точка и нагласите за преживяването и възприемането на околния свят. В една мултикултурна и мултиетническа среда особена роля има диалогът и: „значимостта на личното и колективно самоосъзнаване, към изграждането на колективна аз-концепция. Именно аз-концепцията, или представата за собствената културна общност, непрестанно се договаря в интеркултурния диалог с „другите“ и „различните“. [...] При *Интегративния модел на идентичността* – се вземат под внимание процесите на изграждане, утвърждаване и развитие на културното самосъзнание както при отделните индивиди, така и в рамките на общността [...] народопсихичните нагласи и трансформации

[транскултурни идентичности] [...] както и наличните стереотипи – културни, икономически, национални, етнически, расови, професионални... ” (Петкова 2013: 6 – 11). При случаи на неприемане на възможността за съществуване на различни социални групи, възникват предпоставки за неразбирателство и поява на конфликти от неспособността и нежеланието за „интегрирането на другостта” (Вернан 1998: 16).

Други примери за криза на идентичността, примитивно и стереотипно мислене, могат да бъдат дадени от книгата на гръцкия писател Никос Диму „Нещастieto да си грък”. В нея става въпрос за проблемната идентичност на гърка, откъдето идва неговата несигурност, враждебност, суеверия и хиперболизиране на живота: „Балканският селянин², който за нула време беше пренесен от Средновековието в Модерността, който носеше едновременно шлема на Перикъл и цилиндъра а ла франка, още не се е съвзел от шока. Докато не се разрешат вътрешните ни противоречия, ще си оставаме нещастни... нещастieto не е нищо друго освен разминаване между желание и действителност... скорошната криза демонстрира, ако не друго, то неспособността ни да се приспособим към един свят, който базисно ни остава чужд... „Отивам в Европа”, „следвах в Европа” казваме всеки ден. Но щом не сме в Европа – къде сме?” (Диму 2015: 63 – 64).

Езикът в медиите като отражения на действителността може да послужи като моментна представителна извадка на общественото-политическите нагласи по отношение на кризите. Като език на омразата: „...могат да се смятат употреби, които са публични и които се определят като вредни (но невинаги незаконни) за толерантното съжителство на групите в социума [...] той е резултат от процеса на детабуизация и дисфемизация единствено на публичната реч (актуализиране на употребата на нецензурни и дисфемистични номинации в публичното общуване) и в частност на медийната реч вследствие на демократизацията ѝ. Той включва нападките към личности и социални групи, които уронват престижа на малцинствени общности, като се използват техни характеристики и негативна интерпретация” (Ефтимова 2016: 102).

Как се възприема една политическа криза може да проследим с пример за език на омразата на Ваня Григорова [политик, синдикалист, кандидат за кмет на София – 2023] като неуместна защитна реакция по повод загубата ѝ на изборите за местна власт, с която тя нарече своя опонент *либерален лайномет* – като подход на „окалване” на

² Потъмняването на думите в текста е на автора.

противника [изразът е на Андреана Ефтимова]. Не закъсняват и реакциите във вид на коментари, които също от своя страна съдържат дисфемизми. Журналистът от Deutsche Welle [Дойче веле] Александър Андреев пише коментар относно изказването на Григорова: „С помощта само на две думи госпожа Ваня Григорова успя да се самокатапултира от общността на цивилизованите, културни, вежливи и образовани градски хора (а искаше да става кмет тъкмо на столицата) и да влезе в орбитата на *разгащените и разпищолени балкански човеци*, за които всяко изречение без *псувня* е просто изгубено време и изгубен дъх. За тези *човеци сексуализираната и фекално-аналната лексика* са нещо не само подразбиращо се – тази лексика е *тяхната естествена среда*, те живеят *тъкмо в нея*, сред въпросните *миризми и телесни течности*, с извинение за онагледяването. [...] Явно госпожа Григорова живее в някакъв паралелен свят, в собствения си балон, напумпан с емоции, с псевдопролетарски патос и най-вече с *пламенна омраза* срещу всичко либерално. Да не говорим за симпатиите към Владимир Путин, който *окървави* континента и *погребва* стотици хиляди млади хора... [тя] притежава потенциала да мобилизира именно такива *хора – озлобени, псуващи, несвободни*. Тя има потенциала да стане „*Орбан в пола*“, „*Тръмп с висулка на врата*“, защото канализира основното гориво на реакционните сили днес – *сляпата и всеотдайна омраза срещу либерализма*“ (Андреев 2023).

Друг пример за перцепция на културна и образователна криза в социалните мрежи е коментарът на: редактора и преподавател по класически езици в НГДЕК – Иван Генов във Facebook [27.11.2023]: *Криза на езика и преводите в литературата. По въпроса за „Под игото“ и не само*: „Всеки от сериозните литературни езици по определение е консервативен. Прекъсването на континуитета му е признак за сериозна криза преди всичко в образователното ниво на говорещите го, а и за национална криза. Французите имат цяла Академия, която се занимава само с опазването на чистотата на езика им и не знаей кой да оспорва нейния авторитет. Не мога да си представя в Русия Пушкин да бъде „преведен“. Познаването на по-старите форми в един език е признак на образованост... Не познавам образован грък, който да не може да разбере текст на 1000 години, да речем. Та за нашия си език: абсолютно наложително е изземването на властта върху него от ръцете на *жалки илитерати*. Езикът ще се загуби без сериозен и приложим законов и институционален контрол. И той трябва да бъде поверен на знаещите, които в момента са едно притиснато в ъгъла малцинство. Нямаме бъдеще като народ без език. Нямаме бъдеще, когато управляващата прослойка е тъжно (дори не е смешно) неграмотна. Загубени сме с повсеместната *простащина*. А тя започва от езика. Няма как децата и младежите да разберат един литературен

текст, когато родителите им си служат с 500–1000 думи (често на диалект или жаргон), учителите нямат никакъв социален престиж и следователно са неподготвени, а „неологизмите“ на управляващите, на бюрократите и на много журналисти служат за създаване на вицове. А не, от една страна, популизъм, чалга, кръчмарско патриотарство, а от друга – снобско и също неграмотно англицизиране (което всъщност е латинизиране)“.

За перцепцията на кризата при децата и младежите [които визираща Генов] – на възраст между 16 – 18 години, беше направено емпирично изследване чрез анкета с въпроса: „Как възприемате възникнала криза?“. Учениците от Първа английска езикова гимназия, София, 11 клас, както и тези от СМГ „Паисий Хилендарски“, София, 12 клас, отговориха с по няколко думи – асоциативно и с повече изречения на въпроса. Като повтарящи се асоциативно ключови думи могат да се изведат: *разруха, безизходица, решение, проблем, кратко явление, заплахата за психиката, край на света, ниско самочувствие, колебания, съмнения, изпитание, твърда вяра, упора в близките, мъдрост, съвет*. Описателно изложиха представата си за кризата в цели изречения: „Представям си кризата като един вид разруха, най-вече духовна./ Вреди ни да мислим и да намираме решение на проблема./ За мен е кратко явление, което освен на психиката може да повлияе и върху физическия ни облик./ В криза съм, когато усещам, че ми спада самочувствието, което води до колебания и съмнения./ Кризата е изпитание, което има за цел единствено да ме направи по-твърд към вярата, като търся мъдрост и съвет./ При криза ключовото за мен е да разсейвам мозъка си (съзнателните мисли), позволявам на чувствата си да се „изчувстват“ с реване (атомната бомба за екстремни случаи), след което по-лесно да мисля над кризата./ При криза правя нещо, което ми харесва и ми помага да се дистанцирам от проблема./ При криза вътрешно се стресирам поради факта, че това се очаква от ситуацията и се опитвам рационално да я реша./ Когато съм изпаднал в кризисна ситуация, не се отчайвам, а се стягам и се опитвам да огранича тежестта на последствията, търсейки нови възможности пред себе си“.

От приложените примери става ясно, че по отношение на кризата не може да се даде еднозначен отговор. Това е сложно понятие, което предизвиква различни асоциативни връзки, влияе както на психиката, така и на човешката физика. Емпиричният текстов материал разкрива широкия диапазон на възприятията и реакциите на учениците за значението на думата. По-често конотацията е негативна, но има и положителни нагласи. Асоциациите са индивидуално обусловени от обективните различия между анкетираните [пол, възраст, социален

статус, ниво на емоционална интелигентност...], което обяснява и разликата в перцептивните възприятия.

Не е възможно да бъде направена обективна оценка на възприятието на кризата поради дуална същност на понятието и възникването на отклонения от общоприетите представи. Обективният подход за анализ [чрез методите на съпоставителния анализ за отношението към кризите в периодите древност/съвременност, на контент анализа на езика в медиите и на емпиричния анализ под формата на анкетно проучване] включва набор от външни конструктори – теоретични постановки, парадигми и концепции в социокултурен план, както и вътрешни субективни конструктори – които се опират на личния опит и преживявания, на личната гледна точка. Може да се направи изводът, че честата употреба на понятието *криза* не води до намиране на най-точното определение на значението на думата – тя остава с флуидна конотация в зависимост от контекста. Корените на липсата на категоричност могат да бъдат потърсени в универсалния характер на кризисното мислене от древността до наши дни. Наблюдават се редица феномени, свързани с модуса *криза* в историческа перспектива, при които се размиват границите в употребата му във всекидневната реч, политическото и обществено говорене и т.н. Объркването при самоопределянето на индивидите на тяхната национална и културна идентичност обикновено води до кризи. Общото във всички случаи е появата на тревожност във висока степен и на защитни реакции, които в повечето случаи се отразяват на начина на говорене и поведение. Малко хора възприемат кризата като добра възможност за поемане по нов път. За да продължи да съществува светът, хората трябва да осъзнаят, че е необходимо преобръщане на ценностите и да бъде приоритетно запазването на човешкия вид и биосфера. Кризите могат да бъдат възприети като възможност за създаване на *нов хуманизъм*. Както казва Морен: „Възобновеният хуманизъм може да черпи от източниците на етиката, налични във всяко човешко общество, каквито са солидарността и отговорността. Тези източници си остават налични, но отчасти се пренебрегват в нашата цивилизация под въздействието на индивидуализма, под господството на печалбата, на общата бюрократизация. Възобновеният хуманизъм е планетарен хуманизъм. А човечеството е застрашено от смъртни заплахи (умножаване на ядрените оръжия, разрастването на фанатизми и граждански войни, ускорена деградация на биосферата, кризи и дерегулация на една икономика, доминирана от неограничената финансова спекулация)...“, които предполагат смяна на подхода за начин на живот.

БИБЛИОГРАФИЯ

ВЕРНАН 1998: ВЕРНАН, Жан-Пиер. Мит и мислене при древните гърци. Критика и хуманизъм, 1998 [VERNAN, Zhan-Pier. Mit i mislene pri drevnite gartsi. Kritika i humanizam, 1998.].

Господинов 2020: ГОСПОДИНОВ, Георги. Невидимите кризи. София: Жанет 45, 2020 [GOSPODINOV, Georgi. Nevidimite krizi. Sofiya: Zhanet 45, 2020].

Диму 2015: ДИМУ, Никос. Нешастието да си грък. София: ORANGE BOOKS, 2015 [DIMU, Nikos. Neshtastieto da si grak. Sofiya: ORANGE BOOKS, 2015.].

Ефтимова 2016: ЕФТИМОВА, Андреана. Двойственият език в медиите. Езикът на политическата коректност vs езика на омразата. София: Просвета, 2016 [EFTIMOVA, Andreana. Dvoystveniyat ezik v mediite. Ezikat na politicheskata korektnost vs ezika na omrazata. Sofiya: Prosveta, 2016].

ЛЕВИ-БРЮЛЬ 1994: ЛЕВИ-БРЮЛЬ, Люсьен. Сверхъестественное в первобытном мышлении. Москва: Педагогика-Пресс, 1994 [LEVI-BRYULY, Lyusyen. Sverhaestestvennoe v pervobaytnom mayshlenii. Moskva: Pedagogika-Press, 1994].

Петкова 2013: ПЕТКОВА, Дияна. Културни идентичности в интеркултурен диалог. София: Фабер, 2013 [PETKOVA, Diyana. Kulturni identichnosti v interkulturen dialog. Sofiya: Faber, 2013].

Юнг 2015: ЮНГ, К. Г. Човекът и неговите символи. София: Лега Артис, 2015 [YUNG, K. G. Chovekat i negovite simvoli. Sofiya: Lege Artis, 2015].

Интернет източници

Андреев 2023: Андреев, Александър. Неприлично и вулгарно: какво говори Ваня Григорова. [online]. Available from: <https://p.dw.com/p/4YVLc>

Морен 2020: МОРЕН, Едгар. Хуманология на кризата. – В: Култура. [online]. Available from: <https://kultura.bg/article/466-humanologiya-na-krizata>

РБЕ 2024: РЕЧНИК НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК. Институтът за български език „Професор Любомир Андрейчин“, БАН [RECHNIK NA BALGARSKIYA EZIK. Institutat za balgarski ezik „Profesor Lyubomir Andreychin“, BAN] [online]. Available from: <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg>

Perceptions of crisis

Daniela Statulova

Faculty of Journalism and Mass Communication

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

email: d_soleil@yahoo.com

Abstract. The purpose of this paper is to examine the concepts of *perception* and *crisis* in historical and sociocultural terms. Also how crisis is perceived – with negative or positive reactions, respectively as a momentary malaise and suffering from the “diseases of society”, or as an occasion for change and progress in finding meaning. In a problematic situation, crisis is most often perceived as a catastrophic experience, but it has another side – it can be a good opportunity to change direction by overcoming obstacles and making a new beginning in order to achieve a *new humanism*. The methods of comparative analysis are used for attitudes towards crises in the ancient/modern periods, content analysis of the media language and empirical analysis in the form of a survey. It is not possible to objectively assess the perception of crisis due to the dual nature of the concept, its fluid connotation depending on the context and the blurring of boundaries in its use in everyday speech, political and public discourse, etc.

Keywords: perception, crisis, diseases of society, communication